

www.mskhistorieaja.cz

**MSK
HISTORIE
& JÁ**

JANÁ ČEK & JÁ

**Pracovní listy pro žáky
5.–7. tříd základní školy
a všechny ostatní zájemce**

Zde se můžeš podepsat a doplnit datum návštěvy Janáčkova rodiště, Hukvald.

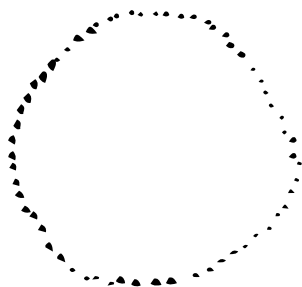
Vítám tě v mých milovaných Hukvaldech.

V malé obci v podhradí hukvaldského hradu jsem se narodil v roce 1854. Bydleli jsme v budově školy, ve které byl táta učitelem. V těch letech byla v kraji velká bída, hlad, neúroda. V podmáčených sklepích plesnivěly brambory a místo nich jsme museli kupovat drahou kukuřici. Nouze ale nijak neměla vliv na moje lumpárny. V zimě jsme s kamarády sjížděli po zasněžené střeše školy. Nebo jsem jednou potají šel asi tři kilometry do nedalekých Rychaltic do kostela. Měli tam obrovské bubny, tympány. Moc se mi líbily. Já si je chtěl půjčit a tak jsem je donesl na Vánoce domů. Ale místo pochvaly jsem si vysloužil pořádný výprask.

Na následující straně je mapa s místy, kde jsem strávil část mého života, a která můžeme spolu navštívit. Nejdříve se však pojďme podívat do bývalé školy, a zároveň mého rodného domu, ve kterém dnes sídlí Informační centrum (1).“

Část domu Janáčků sloužila jako ledovna (prostor, kde se uchovával led). Představ si, že bydlíš s rodiči a několika sourozenci v budově, kde je chlad, vlhko a plíseň. Z tvých 12 sourozenců přežije osm.

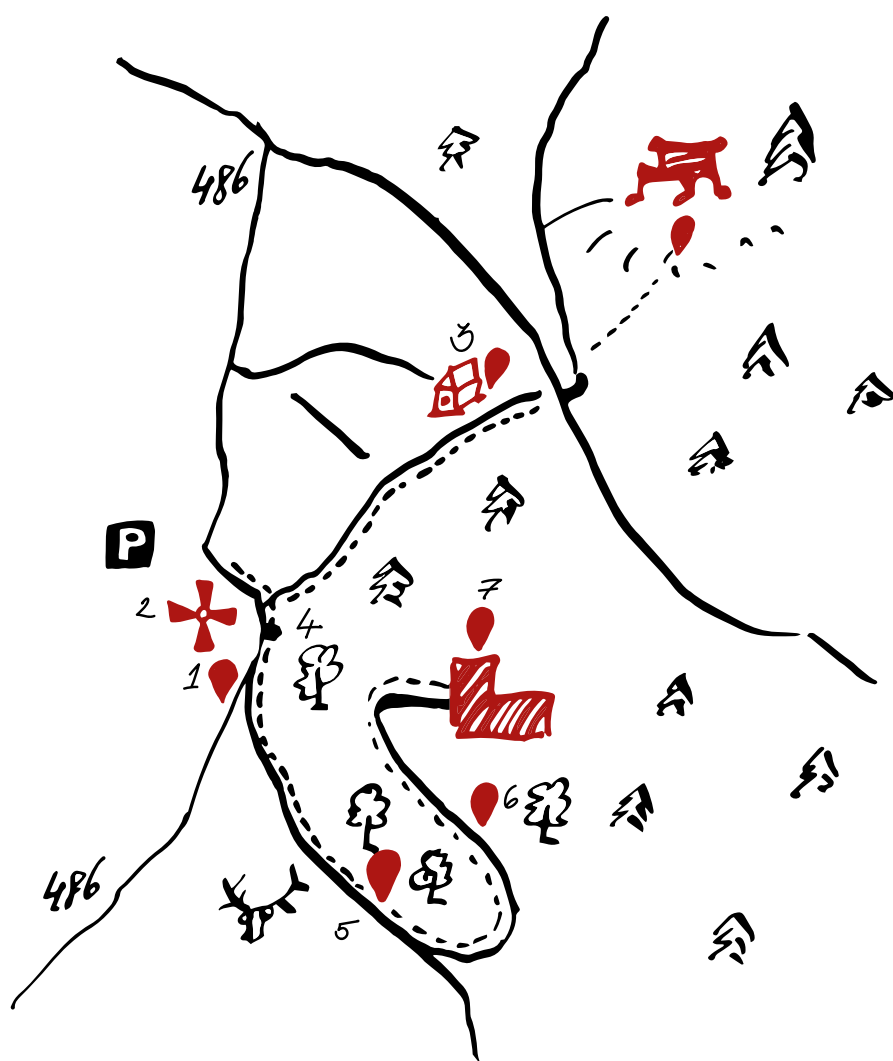
Na začátku své hukvaldské výpravy si označ v Informačním centru titulní stranu svůj pracovní listu razítkem s portrétem Leoše Janáčka a můžeme vyrazit.

Leoš Janáček

**„Na mapě Hukvald a okolí jsou
vyznačena místa, která důvěrně
znám a rád tě jimi provedu:**

- 1 – můj rodný dům
(dnes Informační
centrum) – začátek
tvé cesty
- 2 – kostel sv.
Maxmiliána
- 3 – můj dům č. 79
(dnes Památník
Leoše Janáčka),
který jsem
si v roce 1921
koupil
- 4 – vstup branou do
hukvaldské obory
- 5 – socha lišky
Bystroušky
- 6 – památné buky
- 7 – moje oblíbená
(dnes Janáčkova)
lavička na Babí
hoře.“

.....

.....

.....

.....

.....

*Prohlédni si Janáčkův rodný
dům (1) a zjisti, jak to v něm
vypadalo, když bylo Leoši
Janáčkovi deset let,
kde byl byt Janáčků, kde byla
škola, kolik v ní bylo tříd.*

*Zjisti v Informačním centru
počet osob, které v budo-
vě školy s malým Leošem
Janáčkem bydlely a kolik
žáků se mohlo vejít do třídy.
Zjištěné údaje zapiš.*

„Byli jsme muzikantská rodina.“

Táta byl varhaníkem v kostele sv. Maxmiliána (2), kde jsem byl pokřtěný. Máma krásně zpívala, uměla hrát na kytaru, a když náš táta zemřel, převzala službu kostelního varhaníka po něm. Na kostelní varhany jsem hrál i já. V kostele jsou zachovány dodnes.“

Prohlédni si kostel sv. Maxmiliána (2). Vyfoť si, nakresli nebo jinak zaznamej tři detaily kostela, které tě nejvíce zaujmou. Může to být například klika dveří, okno, věž, dlažba před kostelem nebo třeba erb v průčelí kostela.

Zde si nalep svou fotku nebo nakresli zajímavý detail kostela:

Jestli bude kostel otevřený, vejdi dovnitř. Nad vstupními dveřmi, na kůru, uvidíš varhany, na které Janáček hrál už jako kluk.

detail – součást většího celku, zvětšený výřez (budovy, obrazu, fotografie apod.)

varhany – (z lat. organum) největší a mechanicky nejsložitější hudební nástroj. Tóny varhan se tvoří v píšťalách chvěním vzduchových sloupců nebo chvěním kovových jazýčků. Do píšťal je vháněn stlačený vzduch měchem. Varhany mohou mít až sedm klaviatur (klaviatura – řada s klávesami), jednu až dvě **klaviatury** pro nohy a desítky **rejstříků** (rejstřík též hlas – řada píšťal stejné zvukové barvy. Rejstřík sestává z řady píšťal, které mají shodný zvuk. Rejstříky lze během hry na varhany zapínat a vypínat, ovládají se systémem táhel a pák.) Varhaník tedy hraje rukama i nohama. Velikost píšťal se pohybuje od 11 milimetrů po 20 metrů a může jich být i několik tisíc.

Kostel sv. Maxmiliána nechal v roce 1760 postavit hrabě Maxmilián z Hamiltonu (1714-1776), který byl tehdy olomouckým biskupem. V témže období se z hukvaldského hradu přestěhovala správa Hukvaldského panství do nově vybudovaného zámku v podhradí. Hukvaldské panství (hrad, obora, kostel, zámek naproti kostelu, fara vedle kostela, okolní obce a pozemky) patřilo olomouckému biskupství již od poloviny 14. století. Od roku 1997 je obora, zámek a fara v péči Biskupství ostravsko-opavského se sídlem v Ostravě na Kostelním náměstí 3172/1.

„V roce 1865 jsem jako jedenáctiletý kluk odešel z Hukvald do Brna studovat hudbu a učitelství.“

Za rok zemřel můj otec a moje rodina se po čase z Hukvald přestěhovala do Brna. Do svého rodiště jsem se v mládí vracel jen málokdy. Ale v dospělosti jsem do obce zavítal i několikrát za rok. Stal se ze mě slavný skladatel, koncertoval jsem po celé Evropě a navštívil dokonce Spojené státy americké. Život v rušných velkoměstech mě neuspokojoval. Pořád mě to táhlo sem, do Hukvald. V roce 1921 jsem zde koupil dům č. 79 (3) a mohl tu trávit každou volnou chvíli. Bylo mi tehdy 67 let a se svou ženou Zdenkou jsem žil v Brně.“

Dům č. 79 (3) je dnes Památníkem Leoše Janáčka. Nábytek, hudební nástroje, nádobí, kamna, osobní věci Leoše Janáčka se dodnes zachovaly v nezměněné podobě. Jsou dokladem skladatelova životního stylu, zájmů a potřeb. Dům a expozice je nyní v péči Nadace Leoše Janáčka (Krkoškova 45a, Brno).

Prohlédni si pokoje Janáčkova domu. Všimni si vnitřního vybavení. Porovnej je se svým domovem. Čím se od sebe liší, co mají společného?

.....

.....

.....

.....

.....

Jak by vypadal tvůj památník či tvé muzeum? Které své osobní předměty bys tam chtěl/chtěla umístit? Které by stály za to, abys je zachoval/zachovala? Napiš jejich seznam, nakresli je nebo vyfot a z fotografií vytvoř koláž svého muzea.

.....

.....

.....

.....

.....

„Hudba a zase hudba

Představ si, že jsi hudebním skladatelem jako já a k zápisu svých skladeb, které slyšíš ve své mysli, máš jen pero, notový papír a např. tento hudební nástroj podobný varhanám.“

Zjisti jeho název a dopiš ho k obrázku. Spoj pojmy s odpovídající částí hudebního nástroje:

Hraješ na nějaký hudební nástroj? Pokud ano, na jaký?
Zkusil/zkusila jsi napsat vlastní skladbu nebo píseň?
O čem by byla?
Jak by se jmenovala?

Rejstřík

Klávesa

Klavíatura

V expozici najdi tento předmět a zjisti, k čemu sloužil, kdo a jak jej používal. Proč je uložen právě zde? Zapiš si jeho název a své poznámky:

..... Leoše Janáčka

Posloucháš hudbu? Jakou? Sestav svůj playlist z oblíbených skladeb a písní. Z papíru sroluj ruličku a vytvoř si vlastní taktovku. Zahraj si na dirigenta svého hudebního výběru.

Můj playlist:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

„Ve dvou obytných místnostech v přízemí stojí kachlová kamna. Za chladného počasí ohřívaly místnosti, ve kterých jsem trávil můj čas. Taková kamna jsou už dnes vzácností. Keramické glazované kachle byly často zdobeny ornamentem.“

ornament – dekorace, výzdoba, která oživuje plochu, např. zeď, nábytek, nástroj, knižní stránku; různé druhy výzdoby zobrazují rostliny, zvířata, lidské figury, geometrické tvary apod.

Dokresli ornament kachlových kamen podle skutečnosti, nebo podle vlastního návrhu.

Najdi na internetu nebo v encyklopediích další druhy kachlových kamen. Najdi také nákres, jak kachlová kamna fungují, čím se v nich topí, jak uvnitř kamen proudí teplý vzduch, který okolní prostor vyhřívá. Obrázky překresli nebo nalep do pracovního listu.

„Mé fotografie, dopisy, notové záznamy vstup do mého života, do mé duše.“

Partitura Leoše Janáčka (autograf), náčrtek skladby Concertino (čti končertino) pro klavír a komorní soubor. V Památníku Leoše Janáčka v Hukvaldech se nachází kopie. Originál autografu z roku 1925 je uložen v Archivu Leoše Janáčka v Moravském zemském muzeu v Brně. Archiv Leoše Janáčka je zapsán v mezinárodním registru Paměti světa UNESCO.

autograf – původní rukopis, dílo psané vlastní rukou. Výraz má původ v řeckých slovech αὐτός – sám a γράφω – píši.

partitura – notový záznam hlasů (nástrojů) v čitelném uspořádání. V partituře jsou všechny tóny, které mají znít současně, umístěny přesně nad sebou. Pro přehlednost a snazší orientaci slouží taktové čáry.

Jdi do prvního patra. Podívej se na animovaná videa o Leoši Janáčkovi. Prohlédni si dopisy, notové záznamy, autografy a fotografie ze skladatelova života. Poslechni si hudební nahrávky Janáčkovy hudby.

 Zaznamenej si alespoň tři informace o Janáčkově životě a vystavených předmětech, které tě nejvíce zaujaly.

.....

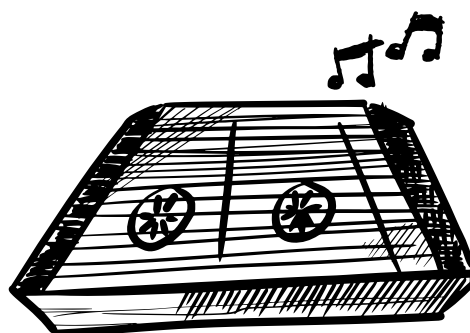
.....

.....

.....

.....

Zvlášť důkladně si všimni Janáčkových nápěvků. Ještě se s nimi na svém putování s Leošem Janáčkem setkáš (na straně 11).

Hukvaldská obora

První zprávy o oboře pocházejí z roku 1570. Oboru s chovem divoké zvěře založil olomoucký biskup Vilém Prusinovský z Víckova a existuje dodnes. První mufloni byli do obory přivezeni v roce 1896. Největšího rozkvětu dosáhla obora mezi lety 1918 až 1939, kdy zde žilo asi 550 daňků a 50 muflonů, byly vybudovány rybníčky a líheň pstruhů. Po roce 1945 byla oborní zeď pobořena a většina zvěře se rozutekla. Až v 60. letech 20. století došlo k opravě zdi a obnově chovu muflonů.

Z Janáčkova domu č. 79 se vydej k hukvaldské oboře s volně žijícími zvířaty. Vstup do ní branou (4), která se na noc uzavírá, aby se zvířata nerozutekla do okolí. Při procházce oborou zaznamenávej, která zvířata nebo hmyz jsi v oboře viděl/viděla, slyšel/slyšela.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

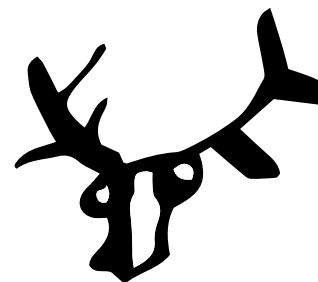
Vyfoť si je a fotky pak nalep na volné listy a přilož ke svým záznamům. Dopln k nim rodové a druhové jméno a další informace, které zjistíš z informačních tabulí, internetu a encyklopedií.

Zjisti, které další živočišné druhy oboru obývají a zapiš nebo nakresli je do pracovního listu. Označ ty, které znáš a ty, o kterých se dnes dovídáš poprvé.

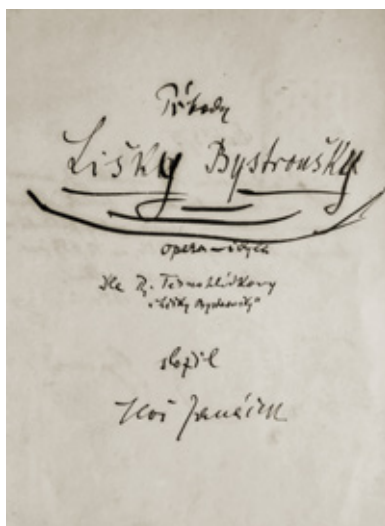

Cesta alejí se vine kolem sochy lišky Bystroušky (5), starých buků (6) a dovede tě až ke středověkému hradu Hukvaldy (6).

„Hukvaldská obora s volně žijícími zvířaty, okolní příroda a hluboké lesy byly mojí velkou inspirací.“

Znáš příběh o lišce Bystroušce? Napsal ho v roce 1920 český spisovatel a novinář Rudolf Těsnohlídek. Je to vlastně bajka pro děti, ale mě příběh bystrého liščího mláděte chyceného do zajetí zaujal tak, že jsem napsal o něm pohádkovou operu Příhody Lišky Bystroušky. Její první představení, premiéra, se uskutečnila v roce 1923 v Národním divadle v Brně. V Hukvaldech se poprvé hrála až v roce 1959.“

Celý příběh o lišce Bystroušce od Rudolfa Těsnohlídky si můžeš přečíst online na <https://czech tongue.cz/rudolf-tesnohlidek-liska-bystrouska/>

„Okamžik sledoval revírník hru liščí rodiny, potom odsunul haluze, jež mu překážely, a jako šelma vrhl se po nejbližší lištičce. Prut (ocas – pozn. red.) rozmazlené Bystroušky uvízl v kleštích jeho prstů, zatímco matka se čtyřmi zbývajících dětmi dala se do divokého útěku do hlubin lesních. Bystrouška vzpamatovala se zatím z úleku a umínila si, že neprojeví ani mrknutím bázně. Netušila chuděra, že ji očekává tvrdá budoucnost mezi lidmi, dny otroctví a po nich teprve po mnohém pokoření návrat k volnosti, doba odvety a konečně také čas štěstí.“

socha lišky Bystroušky

– autorem původní bronzové sochy z roku 1959 byl Karel Vávra. Socha však byla v roce 2015 ukradena. Současná liška Bystrouška je kopií ukradeného originálu. Jejím autorem je sochař Adam Krhánek.

opera – z it. opera in musica, hudební dílo, hudební divadlo. Jedná se o hudební divadelní představení, v němž herci (solisté, sbor) text (libreto) zpívají a doprovází je orchestr.

inspirace – podnět, nápad, vnuknutí, tvořivé nadšení

Výfoť se s bronzovou sochou lišky Bystroušky (5) a svou fotku nalep do pracovního listu. Lišku Bystroušku můžeš taky nakreslit.

„Celý svět, mluvu lidí, zvuky přírody živé i neživé jsem vnímal jako hudbu.“

Zaznamenával jsem si útržky hovorů a zvuků na čtverečkový papír. Jiné tóny zněly, když byl někdo rozzlobený, jiné, když byl veselý. Jinak zněly ženské štěbetavé hlasy, jinak dětské žvatlaní, jinak hlučné spory či zpěv v lašském nářečí. Naslouchal jsem zvukům pracovních nástrojů, které se nesly Hukvaldami z dvorků chalup, například bouchání kladiva. Zapisoval jsem též tóny přírodních živlů. Třeba 27. července 1925 jsem večer před osmou hodinou v Hukvaldech takto zapsal buráčení hromu:

Partitura Leoše Janáčka (autograf), náčrtek skladby Concertino (čti končertino) pro klavír a komorní soubor. V Památníku Leoše Janáčka v Hukvaldech se nachází kopie. Originál autografu z roku 1925 je uložen v Archivu Leoše Janáčka v Moravském zemském muzeu v Brně. Archiv Leoše Janáčka je zapsán v mezinárodním registru Paměti světa UNESCO.

Když jsem pak skládal doma u klavíru novou skladbu nebo operu a zapisoval ji do notové osnovy, uměl jsem si díky těmto svým nápěvkům vybavit všechny melodie. A tak se přenesly lašské lidové písně, lašské nářečí i přírodní zvuky do mé hudby.“

Staň se lovkyní/lovcem zvuků a vnímej zvuky okolní přírody jako Janáček. I vítr je zvuk. Zkus zaznamenat své nápěvky. Jakou hudbu bys ze zvuků složil/la ty?

nápěvek, nápěvky mluvy

– řada záznamů řeči a zvuků živé i neživé přírody z prostředí, ve kterém se Leoš Janáček ocital v rozmezí let 1897–1928. Jsou to záznamy hudební i textové: melodie řeči – vysloveného textu, která dala celé promluvě základní tvar a naopak slovo utvářelo melodii, na jejíž rytimizaci a časovém průběhu se podílel jistý konkrétní člověk v jisté situaci a v momentálním rozpoložení. Nápěvky mluvy Janáček deklaroval jako „okénka do duše“. Nahlížel do nich bezprostředně; co viděl a slyšel si poznačil. Co záznam, to skutečná událost, děj!
<http://www.napevkymluvy.cz/cz/index2.php>

Zkus nahrát svou procházku v mlčení. Nic nevynechej, ani nepříjemné zvuky, třeba pohvizdování cirkulárky nebo sekačky na trávník. Doma si svou nahrávku přehraj. Co se ti vybaví, když si ji znovu poslechněš?

.....

.....

.....

.....

V oboře rostou buky staré 150 až 280 let. Jsou dnes chráněné jako památné stromy. Jejich kořeny vytvářejí spletitý systém.

Až půjdeš kolem skupiny památných buků, dotkni se jejich kmenů, vnímej jejich povrch. Pak vezmi tento list, polož jej na jeden z kořenů, který tě zaujme a hlinou nebo tužkou, jestli ji máš u sebe, přejížděj po celé ploše papíru. Vznikne obraz kořenu. Pak se na kořeny posad. Do svého obrazu vpisuj slova, která vyjadřují tvé myšlenky nebo tvou náladu, kterou právě v tu chvíli prožíváš.

Jako strom má své kořeny, tak je má i člověk. Janáček měl své kořeny v Hukvaldech a v hudbě. Co tvoří tvé kořeny? Co tvoří tvou sílu, stabilitu?

 Vě škole nebo doma zjisti a doplň, co se odehrávalo v českých zemích (na území dnešní České republiky) v letech 1740-1870, tj. v době kdy byly buky v hukvaldské oboře vysazovány. Protože se jedná o dlouhý časový úsek 130 let, vyber si pro svůj výzkum kratší období, např. 1760-1780.

České země v období: (vyber si)

Jméno panovníka/panovnice:

Typ státního útvaru:

Významné osobnosti (vědci, spisovatelé, skladatelé, cestovatelé, malíři, sochaři, architekti apod.):

Významné události (vědecké objevy, vynálezy apod.):

Platidlo:

Zapiš také informace, které se týkají všedního života lidí v dané době.
Můžeš vyplnit celou tabulku nebo si vybrat jen jednoho, či dva zástupce
tehdejších společenských vrstev:

	šlechtici	měšťané	nevolníci/rolníci
Strava (Jaké potraviny byly pro jednotlivé skupiny?)			
Obydlí, sídlo (Jak vypadal jejich dům, kolik jich mohli mít? Jaké bylo vybavení jejich obydlí?)			
Vzdělání (Mohli chodit do školy? Uměli číst, psát?)			
Práce (Jak vypadal jejich všední den? Kolik dnů a kolik hodin denně pracovali? Měli pomoc- níky, sluhy?)			
Doprava a cestování (Jaké dopravní prostředky užívali? Mohli volně cestovat? Jak často mohli cestovat? Jaké byly hlavní důvody pro cestování?)			
volný čas (Jak, kde a s kým mohli trávit volný čas?)			

„Na svých toulkách po kraji jsem často chodil na hukvaldský hrad (7).“

Výdej se s Leošem Janáčkem na procházku jedním z největších
středověkých hradů v České republice, jehož historie sahá až
na začátek 13. století. Skladatel o něm ve svém dopise píše:

"Starý hrad na výšku, dole čistounká obec. Pod hradem teče horská řeka
Ondřejnice. Procházky na starý zámek. Pozezerí nahore je nádherné. A vše
ve starém lese, lipy až 500 let staré. Nechválím, že jsem tu cestujícím občanem
a že jsem se tu narodil, ale chválím proto, že čistšího, zdravějšího a silnějšího
vzduchu a za letních dnů zřetelnějšího slunce nikde jinde není. Pracuji chvílemi
a večer si sednu pod svou lipu a zadívám se do lesů, až je noc zahalí. Ticho
zalehne pod každým stromem. Kohout mne ráno probouzí. Zpívá tak zvláštní
melodii, které nemohu přejít na notu."

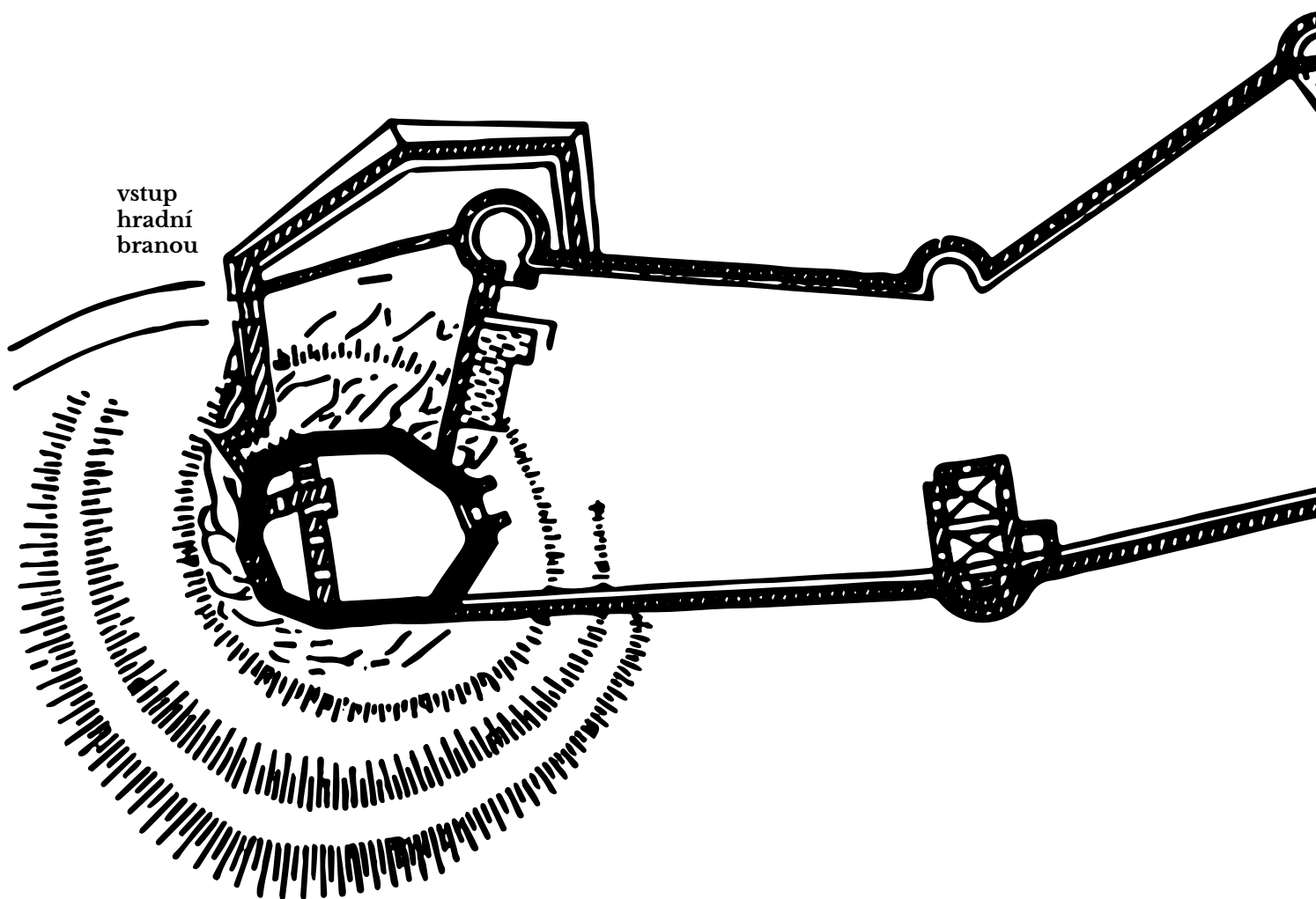
 Do plánu hradu zakresluj svou trasu podle toho, kudy se budeš pohybovat. Na místech, která tě zaujmou, se zastav a zaznač je do plánu krátkým popisem nebo jednoduchou kresbou (např. rozpadlý most, lavička ve stínu, mokrá kůra starého stromu, úzká brána, pobořená kamenná zeď, strmý sráz). Zapiš také děj, který se v tu danou chvíli na tom daném místě odehrává (např. slyším zpívat kosa, na kameni se vyhřívá ještěrka, je silný vítr, voní rozkvetlá lípa).

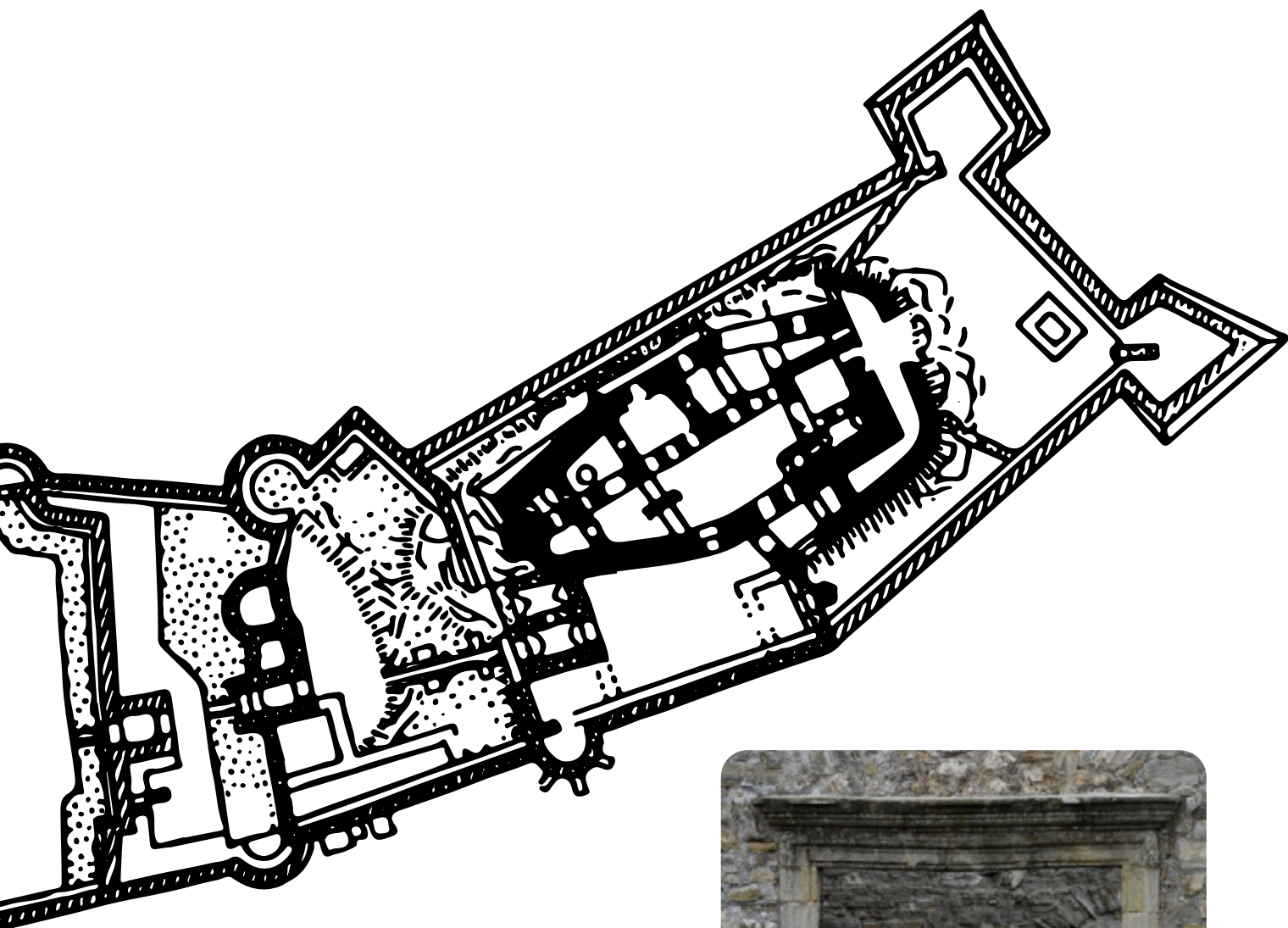
 Pozoruj hukvaldské okolí, ale pouze z bezpečných míst podél hradebních zdí. Zajímavou část krajiny, která tě zaujme, zaznamenej kdekoli k plánu hradu například takto:

- nakresli krajinu tak, jak ji vidíš
- reliéf, tvar krajiny nakresli jedním tahem.

Kresbu na papíře ale nekontroluj zrakem. Dívej se do krajiny a zároveň kresli souvislou čáru jako bys krajinu kopíroval/ kopírovala „naslepo“ jen vnitřním zrakem.

- krajinu vyfotografuj a vtištěné fotky vlep

*Najdi místo
z fotografie, označ
ho v plánu a dokresli
průzor oknem.*

 Vejdi do hradního sklepení. Pobuď tam chvíli jen tak v tichu a klidu. Počkej, až si tvé oči zvyknou na tmou. Pozoruj světlo prosvítající okny. Pozoruj detaily, které začnou vystupovat ze tmy. Bílou pastelkou nakresli jejich obrysy. Zeptej se průvodce nebo zjisti jinak, k čemu tato místnost v minulosti sloužila a údaje запиš:

.....

.....

.....

 Napiš deset slov (mohou to být podstatná jména, přídavná jména, slovesa), která podle tebe nejlépe popisují sklepní prostor, ve kterém se právě nacházíš.

.....

.....

.....

.....

.....

Hukvaldská hradní zřícenina byla oblíbeným výletním místem nejen pro Leoše Janáčka, jeho blízké, přátele, ale přijížděli sem návštěvníci z blízkého i vzdáleného okolí. Co se ale dělo na hradu předtím, než se z něj zřícenina stala?

Staň se badatelem, výzkumníkem, vědcem!

Zjisti informace o historii hukvaldského hradu, jeho proměnách v čase, majitelích a lidech, kteří hrad obývali. Údaje zapiš do své badatelské karty.

O své návštěvě Hukvald napiš báseň a pošli ji někomu v SMS, WhatsUp, spotem apod.

Některé informace se dozvíš snadno, některé hůře, některé ti zůstanou utajeny. Ale i to patří k práci badatele. Výzkum a věda není nikdy u konce, nezná vždy na všechno odpověď.

Badatelská karta:

Badatel/badatelka

Název stavby, památky

Život a lidé

Obyvatelé hradu (počet lidí, kteří na hradu žili, jejich postavení, práce, povinnosti):

Počátky

První písemná zmínka o hradu:

Hrad nechal postavit:

Funkce hradu:

Poslední obyvatelé, kteří na hradě bydleli:

Důležité události

(vyber tři události, např. přestavby, požáry, slavnosti)

- 1.
- 2.
- 3.

Současnost

Dnes je hrad chráněnou kulturní památkou. Je pobočkou Muzea Beskyd, které má sídlo ve Frýdku-Místku na Zámecké nám. 1264.

Rozsah hradního areálu

Délka obvodových zdí:

Počet nádvorí:

Vnitřní budovy (počet a k čemu sloužily):

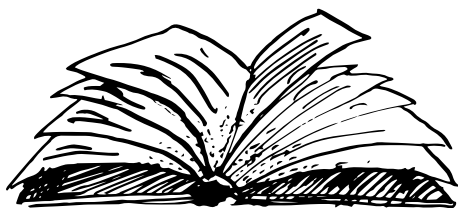
Počet věží:

Historická fotodokumentace

Stavební materiál (z čeho je hrad postaven):

Vyhledej fotky hukvaldského hradu z doby Janáčkova života (1854-1928). Zkus zapátrat na internetu. Fotku nalep do své badatelské karty. Nezapomeň uvést odkaz, odkud fotka pochází.

**Pracovní listy pro žáky 5.–7. tříd
základní školy a všechny ostatní.**

V rámci projektu „MSK, historie a já“ vydala v roce 2020 Galerie výtvarného umění v Ostravě za finanční podpory Moravskoslezského kraje.

Projekt „MSK, historie a já“ byl realizován pod záštitou náměstka hejtmana Moravskoslezského kraje Lukáše Curyla.

Koncepce: Andrea Węglarzyová
Text: Andrea Węglarzyová
Spolupráce: Alexandra Brabcová, Gabriela Pelikánová

Fotografie: Roman Polášek (není-li uvedeno jinak)
Design & ilustrace: David Sasín, Denisa Fialová (ilustrace na obálce, str. 2)